

David Withrington (Ed.): IYF – An Account of the Involvement of Young People in Conservation from 1950 to 2010, aneb Pampeliška se šíří po světě

Vývoj, cíle a úspěchy Mezinárodní federace mládeže pro studium životního prostředí a jeho ochranu, známé jako IYF – International Youth Federation for Environmental Studies and Conservation – a dnes v Evropě pod novým názvem YEE (Youth and Environment Europe), jsou hlavním obsahem publikace, kterou v angličtině vydala r. 2012 severoněmecká Akademie ochrany přírody Alfreda Toepfera v Dolním Sasku. Kniha obsahuje také úplný přehled táborů, členských organizací, prezidentů a dalších faktografických údajů. Tento příspěvek nemá být ani tak recenzí, jako spíše upozorněním na pozoruhodný sborník a na jedinečnou mezinárodní „ekologickou“ organizaci, jejíž historií se zabývá.

IYF – zapojení mladých do ochrany přírody

Zakladatelé IYF si v r. 1956 vybrali do znaku odkvétající úbor pampelišky, jejíž nažky odnáší i lehký vánek na vzdálená místa a tvarem připomínají písmeno Y v logu organizace. Poválečná doba byla hledáním dobrých humanistických ideálů a starostí o vývoj Evropy, těžce poničené na majetku i morálně. Propagátoři myšlenky, že součastí všeobecné starosti o další vývoj evropské společnosti musí být ochrana životního prostředí, věřili, že toho lze dosáhnout jen prostřednictvím hlubšího poznání – studiem přírody a následků lidské činnosti na její mechanismy. Jak se toto poselství symbolizované nažkami pampelišky zdařilo?

Česká stopa

Ještě dříve, než se začteme do historie organizace IYF, musíme poznamenat, že velký díl práce na této publikaci, ale i na samotném vývoji IYF nejenom u nás, ale v celosvětovém měřítku, odvedl český ekolog Jan Čeřovský (viz také Živa 2010, 2: XXIII). Sledování historie IYF se tím stává pro nás o to zajímavější. Jím napsané kapitoly pojednávají o snaze propojit myšlenkový svět mladých lidí Východu a Západu zajímavých se o životní prostředí a přírodu navzdory ideologickému pojetí našeho denního života. Připomíná v nich také velké postavy české vědy a institucí ochrany přírody na této činnosti zúčastněné: Jaroslav Veselý, Eva Nováková, František Procházka, Zdeněk Černožský nebo Danuše Kvasničková, kterou si jistě mnozí z nás pamatují ještě z Biologických olympiád. Škoda, že pouze malou zmínkou je zde vzpomenu založení časopisu ABC mladých techniků a přírodovědců, jehož prvním šéfredaktorem byl právě Jan Čeřovský. Zahraniční čtenáři historie IYF se bohužel nic nedozvědí o ohromujícím vlivu tohoto vpravdě „environmentálního“ časopisu na myšlení celých generací mladých lidí.

Z vlastní zkušenosti vím, že činnost Jana Čeřovského jak v českém prostředí institucí ochrany přírody, tak v Mezinárodním svazu pro ochranu přírody (IUCN) na počátku pro nás tak těžkých 70. let minulého stol. byla vždy vedena snahou napomoci dobrým myšlenkám a dobrým lidem. Tento rys ostatně vyzdvihují též bývalí představitelé IYF z Evropy i ostatních kontinentů. Přes nepřízeň úřadů a osudu se podařilo odborné semináře, doposud pořádané IYF jinde v Evropě, prosadit také do tehdy československého (a v širší míře východoevropského) prostředí. Jistým zadostiučiněním těchto snah byla později skutečnost, že sídlem organizace YEE se stala v 90. letech Praha.

První květ pampelišky

Myšlenka pořádat setkávání mladých lidí zajímavých se o přírodu vzešla již r. 1925 z Nizozemska, kde založili organizaci mladých pro studium přírody – NJN (Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie). Po 2. světové válce už existovalo více podobných organizací, např. v Belgii a Švédsku. Aktivit si povšimlo UNESCO a pomohlo uspořádat v Nizozemsku první mezinárodní tábor. Pro mladé lidi to byla velmi lákavá příležitost navštívit jednoduchým a levným způsobem cizí země, vzdělat se v oboru, který je zajímal čím dál víc, a porovnat si své názory s kolegy z různých zemí. Druhý podobné setkání sponzoroval tehdejší IUPN (dnešní IUCN) v Belgii. Tato akce inspirovala Německo, Rakousko i další země k následování. Konečně vznikla představa společné organizace, a to zcela v duchu prvních představ o společném evropském prostoru. Významnou roli sehrálo Rakousko – s pomocí IUCN hostilo

v Salzburgu v r. 1956 ustavující generální shromáždění IYF. Prvním prezidentem se stal Jacques de Smidt z Nizozemska.

Ideje vedoucí k založení IYF vycítíme z části textu Zakládacího aktu: „... stimulovat mladé lidi k znalostem, porozumění a ocenění přírody a využívat jich k praktické ochraně.“ Nová organizace přijala přísné stanovy, jež určovaly věk členů, projednávání agendy, volbu prezidenta a předsednictva podle ideálních představ o demokracii. Sám jsem měl osobní zkušenost z generálního shromáždění IYF v r. 1975 v norském Dombas. S tehdejší prezidentem Bo Landinem jsme dosud v kontaktu, stejně jako s dalšími přáteli ze zasedání v Norsku. Dnes v USA žijící významný producent environmentálních filmů psal příspěvek pro tuto recenzovanou knihu ve dnech své podpory egyptskému hnutí za obrodu země v r. 2011.

Vstup na mezinárodní nejvyšší fórum

Zásady demokratické diskuze a rozhodnutí byly základními kameny pozdějšího vstupu IYF na mezinárodní scénu oficiálních organizací, jakými byly UNESCO, IUCN, WWF, a posléze dokonce k podílu na přípravě první konference OSN o životním prostředí ve Stockholmu v r. 1972. Tento pomyslný vrchol oficiálního uznání připravila první Mezinárodní konference mládeže o ochraně životního prostředí, uspořádaná v srpnu 1971 v kampusu McMaster University v kanadském Hamiltonu ve státě Ontario. Účastnilo se jí 166 delegátů z 68 zemí, z toho 96 přijelo z rozvojového světa, přítomni byli představitelé řady mezinárodních organizací, které pořádání konference svou podporou umožnily – včetně IUCN zastupované v Hamiltonu právě Janem Čeřovským. Zvolená skupina 12 účastníků pak závěry tohoto světového setkání mladých přednesla na plénu stockholmské konference.

Tatímco prvních 15 let se činnost soustředila na pořádání letních táborů mladých a pravidelná výroční shromáždění v různých zemích Evropy, začátkem 70. let se propojilo úsilí mnoha dobrovolníků evropského kontinentu v myšlenkový potenciál, jenž umožnil IYF vstup na mezinárodní fórum. Je třeba připomenout, že stále hovoříme o aktivitách mladých lidí, kteří se v té době většinou teprve připravovali studiem na svá budoucí povolání.

Snad i proto nalézalo IYF od počátku velkou podporu a pochopení institucí i jednotlivců. V Německu v přírodním parku Lüneburské vřesoviště podporoval prezident spolku Verein Naturschutzpark Alfred Toepfer v letech 1955–69 pořádání mezinárodního kurzu pro mladé vedoucí mladých přírodovědců a ochránců přírody. Iniciátorem byl jeden ze zakladatelů IYF Henry Makowski, dnes světově proslulý ekologický spisovatel a filmový tvůrce. Kurzů se zúčastnilo i několik posluchačů z tehdejšího Československa.

1 Druhý československý mezinárodní tábor se ve spolupráci s IYF konal v Krkonošském národním parku v srpnu r. 1968. Na snímku ředitel správy KRNP Miroslav Klapka právě oznamuje účastníkům invazi vojsk Varšavské smlouvy. Foto z archivu KRNP

Při těchto činnostech se přiblížil r. 1972 a s ním Konference OSN o životním prostředí s podtitulem Pouze jedna Země. Není jistě náhodou, že jedna z velkých osobností konference Maurice Strong, jehož myšlenka diskuzního fóra pro zástupce nevládních organizací výrazně ovlivnila toto první environmentální setkání členských zemí OSN, velmi oceňoval činnost IYF (zúčastnil se hamiltonského setkání); dá se dokonce říci, že se jí inspiroval.

Pampelišky na vzdálených kontinentech
Plody razantního vstupu IYF na mezinárodní scénu pomalu uzrávaly. Ujala se mezitím organizace vzdělávacích táborů v Indii a posléze v Africe, také v zemích východního bloku, v Polsku, Rumunsku, dokonce i v Rusku a samozřejmě u nás doma. Už zralí mužové, někdejší zakladatelé IYF, mohli při výročí 25 let existence IYF bilancovat výsledky své dobrovolné práce. Životní prostředí se stalo uznáva-

nou agendou mnoha zemí. Přiblížila se ale také chvíle, kdy udržovat společnou strukturu organizace na více kontinentech bylo obtížné, ba nemožné. IYF byla v 70. letech ve svých aktivitách stržena hlavním proudem zájmu o životní prostředí, ale ozývaly se i hlasy z členské základny, že je třeba věnovat více pozornosti spíše regionálním tématům. Svou roli sehrály též problémy finanční. Jsme dost silní na to, abychom se udrželi v regionech, proklamovali někteří členové. V r. 1983 proto došlo k rozčlenění IYF a v evropském prostředí ke vzniku YEE.

My, kteří jsme žili v době největších aktivit IYF, jistě pohlížíme na uplynulé roky s trochou nostalgie. Není sporu, že pro dnešní jakkoli kontroverzní pohled na problémy životního prostředí a klimatických změn sehrály nevládní organizace, mezi něž IYF patří, stěžejní roli. Agenda životního prostředí se stala společenským globálním problémem, bez něhož si dnes nedovedeme ani ekonomické úvahy o budoucnosti představit. Jednoho cíle tedy bylo dosaženo, ale další čekají přede dveřmi. Už proto je dobré se ohlédnout, což tato publikace umožňuje. Představení publikace s mezinárodní účastí se bude konat 28. července 2012 v rámci výročního shromáždění YEE ve středisku ekologické výchovy v Oucmanicích u Brandýsa nad Orlicí (blíže na www.yeenet.eu).

NNA Berichte, Jg. 24 (2012), 130 str.
Cena 8,50 Eur (www.nna.de)

Jan Plesník

ZAUJALO NÁS

Jaké druhy chce evropská veřejnost chránit přednostně?

Dobrovolná i státní ochrana přírody od samého začátku hledá s různým úspěchem odpověď na klíčovou otázku: O které části přírody pečovat přednostně? Při nahodilém přístupu rozhoduje, kdo a jak prosazuje ochranu konkrétních ploch, druhů, biotopů a v neposlední řadě i přírodních procesů. S rozvojem ochrannářského plánování, které si klade za cíl odpovědět na výše uvedenou otázku pomocí nejnovějších vědeckých poznatků, se začal postupně prosazovat druhý, strukturovaný přístup. Při něm vybíráme priority pro druhovou a územní ochranu pomocí předem zvolených kritérií. Přesto ani v tomto případě není jisté, zda části přírody vymezené pro přednostní péči přijme za své i nejširší veřejnost.

A. Fischerová z univerzity ve Štýrském Hradci provedla se svými spolupracovníky rozsáhlé šetření zaměřené na názor občanů, kterým druhům rostlin a živočichů by ochrana přírody měla věnovat zvýšenou pozornost. V Rakousku, Belgii, Francii, Maďarsku, Nizozemsku, Rumunsku, na Slovensku a ve Velké Británii autoři oslovili celkem 2 378 občanů bydlících v jednom z 8 měst s 50–250 tisíci obyvatel, nikoli v metropoli příslušného státu, a současně ležících v blízkosti chrá-

něného území, většinou národního parku nebo na venkově.

Respondenti odpovídali na otázku, zda by uvítali zvýšení populační hustoty vybraných druhů s různými nároky na prostředí. Šlo o velkého, známého a zároveň kontroverzního savce – většinou jelena evropského (*Cervus elaphus*) nebo srnce obecného (*Capreolus capreolus*), jen ve Francii byl vybrán vlk obecný (*Canis lupus*). Další skupinu zastupoval dobře známý pavouk křížák obecný (*Araneus diadematus*), vyskytující se ve všech městech a jejich okolí. Tazatelé se ptali i na nepůvodní, ale přitom dobře odlišitelnou a velmi rozšířenou rostlinu; přičemž skutečnost, že nejde o místní druh, nemusela být na první pohled všeobecně zřejmá. Jako příklad uvedme problémový trnovník akát (*Robinia pseudacacia*), bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*) představující přímo modelovou ukázkou invazivního nepůvodního organismu, nebo pěnišník černomořský (*Rhododendron ponticum*). Stejnou otázku položili výzkumníci i v případě méně atraktivního ptačích druhu zastoupeného vrabcem domácím (*Passer domesticus*) – běžného původního druhu považovaného částí

veřejnosti za škůdce, a původního druhu stromu majícího v daném státě symbolický nebo historický význam. Účastníci byli navíc požádáni, aby ohodnotili uvedené rostliny a živočichy podle následujících kritérií: zda se jejich početnost zvyšuje nebo snižuje, zda je pokládají za původní nebo cizí, zda jsou zranitelné nebo naopak odolné vůči nejrůznějším vnějším vlivům, do jaké míry jsou přitažlivé, vzácné nebo užitečné a jakou pro ně mají hodnotu.

Dotazovaní upřednostňovali mírné zvýšení početnosti u těch, u nichž podle jejich názoru došlo nedávno k poklesu stavu, a také u druhů, které sami označili za neškodné a cenné. Atraktivitu, původnost a vzácnost považovali za méně významná kritéria pro to, aby byly dotčené organismy přednostně chráněny. Oslovení rovněž podpořili názor, že ochrana přírody by se měla zaměřit kromě cílových druhů i na ubývající biotopy. Zdá se, že v očích veřejnosti není otázka původnosti, v ochrannářské biologii delší dobu místy vzrušeně diskutovaná, tak podstatná. Výsledky šetření naznačují, že veřejnost chápe nespornou úlohu některých organismů při fungování ekosystémů. Potvrdilo to zjištění, že na všech vybraných lokalitách s výjimkou Rumunska lidé hodnotili křížáka obecného jako cenný druh.

Otázkou zůstává, do jaké míry ovlivňuje odpovědi skutečnost, že v projektu chyběli obyvatelé částí Evropy, jako je Skandinávie nebo Středozeří, kteří mohou mít na druhy planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů poněkud odlišný názor. [Biological Conservation 2011, 144: 998–1 007]